

УДК 007:001:655

ПРО СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ФОТОКНИГИ У ЗАРУБІЖНОМУ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВІ

МИХАЙЛОВА Рада, САФРОНОВА Анна
Київський Національний університет технології та дизайну, Київ, Україна
dkino@ukr.net

Розглянуто провідні зарубіжні напрями вивчення фотокниги. Виявлено коло іноземних джерел, визначено проблематику, проаналізовано напрями та аспекти наукових досліджень, їх значення для вивчення фотокниги як явища мистецтва та дизайну. Зазначено перспективи її подальшого вивчення.

***Ключові слова:** дизайн, художня фотографія, авторська робота, арт-об'єкт, образотворче та візуальне мистецтво, зарубіжні дослідження фотокниги.*

ВСТУП

Фотокнига, що є ексклюзивним, малотиражним оригінальним виданням, арт-об'єктом, транслятором авторської ідеї, виразником творчої концепції дизайнера, викликає значну увагу цінителів, видавців, дослідників. В наш час, коли фотокнига активно входить у мистецький простір, досвід дослідження фотокниги за кордоном є досить цінним для дослідження в Україні, яка нині просуває на міжнародну мистецьку арену власний контент.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Феномен фотокниги, що нині набуває значення окремого напрямку художньої культури, модулює на основі арт-синтезу способи розв'язання багатьох проблем сучасного мистецтва. Фотокнига демонструє мистецький синтез традиційного та авангардного, масового та елітарного, вербального та образного, віртуального та реального, хаосу і порядку, процесу та результату, змісту і форми. Огляд закордонних джерел не лише демонструє шляхи розвитку фотокниги, а й дозволяє виявити її внутрішню структуру, простежити зв'язки з іншими об'єктами мистецтва та дизайну.

Завданням даної статті є виявити та проаналізувати коло іноземних джерел, присвячених фотокнизі, визначити їхню загальну проблематику та конкретні аспекти, окреслити перспективні напрями подальшого вивчення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Початок вивчення фотокниги зарубіжними дослідниками припадає на кінець 90-х рр. ХХ ст., хоча прототипи фотокниги відомі набагато раніше. Базу вивчення фотокниги, витоки її історії складають видання ХІХ ст., переважно, зразки перших авторських фотоальбомів. Будучи створені з науковими чи дослідницькими цілями, вони не мали на меті самовираження фотографа як

митця, що транслює певні ідеї через авторський проєкт. Проте ці видання цінні підходами до фотокниги як вмістилища світлин високої художньої якості та їхнім оригінальним розміщенням. Високо оціненені сучасною критикою, вони мають значну аукціонну вартість. Це, наприклад, фотоальбоми другої половини XIX – першої третини XX ст. Френка Дж. Карпентера із серії «Географічні читачі», 428 ілюстрацій Ганні Аткінс з видання «Фотографії морських водоростей Британських островів» (1853), «Facies Dolorosa» (1938), тематичний фотоальбом Вільяма Генрі Фокса Тальбота «Олівець природи» (1844), присвячений знаному письменнику Вальтеру Скотту. Також, значну цінність мають популярні у XIX ст. фотоальбоми з видами міст, як-от «Монументи Італії» (1851), Дж.Робертсона та Ф. Беато «Фотографічні види Константинополя» (1951–1954), сімейні фотоальбоми «карт де візит» 50-х рр. XIX ст. паризького фотографа Андре-Адольфа-Ежена Діседері.

Провідним питанням зазначеної проблематики є визначення терміну «фотокнига». У 2004 р. у двотомному виданні «Фотокнига. Історія» (Martin Parr and Gerry Badger's «The Photobook: A History» (2004; 2006) цей термін вперше застосували Мартін Парр та Геррі Бадгер (Батджер). Уникаючи, однак, його прямого визначення, вони надали вільну трактовку, спираючись на розглянутий ними історичний матеріал та сучасний стан фотокниги. Аналогічну позицію зайняв щодо цього питання також Ендрю Рот, якому належить видання «The Book of 101 Books: Seminal Photographic Books of the Twentieth Century» (2001), який сфокусував увагу на злеті інтересу до фотокниги та на питаннях її просування на ринку.

Актуальним аспектом вивчення фотокниги є динаміка її розвитку в минулому та нині. Історія поступового утвердження фотокниги, як свідчать іноземні джерела, розпочалася у 20-ті рр. XX ст., коли у Німеччині та Росії завдяки агітаційним виданням газет і журналів вона все більше наближалася до дизайну: на її «авангардні, експериментальні та інноваційні» риси звертає увагу Йоганна Друкер. Вона справедливо вважає, що такі особливості фотокниги сформувалися внаслідок наслідування ідеям митців авангарду Ласло Мохой-Надя, Хербера Байера, Еля Лисицького, представників групи «Нове Бачення». Візуальні техніки, принципово відмінні від традиційної фотографії, демонструє авторський каталог «Deutscher Werkbund's 1929 Film und Foto» Граффа, який за формою уподібнюється ілюстрованому журналу з фотографіями, ідентифікованим автором у якості мистецьких творів.

Вивчення історії, еволюції та ролі фотографії у суспільстві, яке здійснили мистецтвознавці Р. Краусс та А. Руйе [1], виявило її взаємодії з мистецтвом книги. У 1960-ті р. фотографія перестала бути лише історичним або естетичним об'єктом, вона стала предметом теоретичного вивчення. На думку Розалінди Краус, авторки видання «Reinventing the Medium» (1999), фотокнига у цей час так само стала об'єктом мистецтвознавчих досліджень, потребуючи свого осмислення.

На думку Тіма Дейла, автора видання «Creating Digital Photobooks» на початку 2000-х рр. сучасна фотографія увійшла в період «третьої революції», викликаної розвитком принтеру та цифрового друку з комп'ютера, що суттєво змінило поліграфічні можливості: якщо раніше багато фотопроєктів

залишалися не реалізованими і назавжди втрачалися, нині кожний автор може створити та реалізувати власну ідею фотокниги як повномасштабний проєкт.

Значну увагу зарубіжні дослідники фотокниги приділяють її предметно-технологічним характеристикам, фізичним якість, матеріальній формі, друку, специфічним властивостям, пов'язаним із задумом, творчим рішенням, стилістичною подачею, «матеріалізацією» книги. Інший бік даного питання – змістовне наповнення фотокниги, її ідея, тема, жанр. Відтак, зовнішнє оформлення фотокниги, її дизайн-концепція розглядалася у виданнях Р.Бенсона «The Book of 101 Books: Seminal Photographic Books of the Twentieth Century» (2001) та «The Open Book» (2004). Е. Ротт у книзі «The Truthful Lens: A Survey of the Photographically Illustrated Book 1844–1914» (1980) звернувшись до аналізу композиційно-стилістичних рішень, простежує зв'язок фотографії та форми книги, результатів роботи над текстом, зображенням та візуальною формою.

Об'єктивне підвищення інтересу до художньої фотокниги, відзначав у «Artist/Author: Contemporary Artists' Books» (1998) Брайан Уолліс, який звернув увагу на культуру фан-арту 1990-х рр., «демократичні форми» її мови, що стали предметами селф-пабліш із власним ринком, книжковими магазинами, інтернет-ресурсами, організаціями, як, наприклад, Etsy Ebay Facebook. Засновник однієї з таких організацій «Self Publish, Be Happy», Бруно Чешель, аголошує, що підвищенні популярності означеного жанру книги, його асортименті, що включає екземпляри від «скріпленого зошита, зібраного в студентській спальні, до традиційно надрукованої фотокниги». Ці видання змінюють уявлення про простір побутування подібної книги, указуючи на її радикальні зміни, які відбуваються у наш час.

Розвиток фотокниги та її утвердження на арт-ринку забезпечують об'єднання та організації, що займаються видавництвом і просуванням видань. Це «Perimeter Books and the Asia-Pacific Photobook Archive» (Австралія); «Self Publish, Be Happy and The Photobook Club»(Великобританія); «The Photobook Museum» (Німеччина); «The Indie Photo Library» (США). Ряд сайтів та блогів, таких, як 5B4, Bint Photobooks, Harvey Bengel, Doug Stockdale's The Photobook blog, Photoeye and Darius Himes надають аналіз та оперативну оцінку нових надходжень інтернет магазинів [2]. Попри те, що їхня інформація є, переважно, публіцистичною, її оперативність та цілеспрямованість створюють фокус оперативних можливостей для наукового аналізу.

З 2001 р. також оприлюднено низку ресурсів, які інформують про фотокнигу, акцентують увагу на найкращих зразках, надають платформу для її реклами й поширення. Серед таких перевидана у наш час праця, що здійснила у першій половині ХХ ст. переворот у видавничій справі. Це книга відомого німецького типографа, дизайнера, письменника, діяча освіти Яна Чихольда «Нова топографіка» (2013), що істотно вплинула на діяльність сучасних фотомитців та їхній підхід до дизайну.

Цілеспрямований моніторинг проводить «The Photobook: From Talbot to Ruscha and Beyond» by Patrizia Di Bello (Editor), Colette Wilson», «Shamoon Zamir» (2012), аналізуючи різнопланові американські та європейські фотокниги, їх ідейне спрямування, композиційні особливості, практично, щодо кожного

зразка. Каталог фотокниг «The Book of 101 Books: Seminal Photographic Books of the Twentieth Century» Річарда Бенсона (2001) вміщує цінні дані з історії фотокниги, відомості про технологію друку, рецензії тощо.

ВИСНОВКИ

Аналіз виявлених праць з вивчення фотокниги іноземними дослідниками показав, що коло джерел та досліджень на сьогодні є все ще невеликим. Більш численною є джерельна база з проблематики фотокниги, яка охоплює матеріали від середини XIX ст. Попит на фотокнигу, інтерес до неї як арт-об'єкту, визначають також наукову актуальність її сучасних досліджень. Інтереси зарубіжних дослідників включають теоретичні аспекти, питання термінологічного апарату, історичні питання, співвідношення мистецтва фотографії та елементів фотокниги, предметно-технологічні аспекти, проектування, дизайнерське конструювання, а також, ідейне наповнення та відповідне йому образно-стилістичне рішення книги.

У перспективі та подальшому вивченні залишаються такі наукові аспекти, як роль автора у формуванні образу фотокниги, її змістовні переважання в різні історичні періоди та у наш час, художньо-емоційний вплив фотокниги на реципієнта, варіативність підходів до її вирішення як арт-об'єкту та інші.

ЛІТЕРАТУРА

1. Руйе А. Фотография: Между документом и современным искусством / Пер. с фр. М. Михайловой. СПб.: Клаудберри, 2014. 712 с.
2. Don Leeper. Printing A Fine Art Photo Book? Look At All Your Options, Not Just POD. Jan 27, 2015. URL: <https://www.bookmobile.com/art-book-printing/printing-a-fine-art-photo-book/>

МУСКНАЙЛОВА R., SAFRONOVA A.

ON THE CURRENT STATE OF PHOTOBOK RESEARCH IN FOREIGN ART HISTORY

The article considers the main modern directions of study of the photo book by foreign researchers. The range of foreign sources devoted to the photo book are revealed, the main its issues are defined, the peculiar aspects of the scientific interests inherent in foreign scientists at the present stage are revealed. The importance of such experience for Ukrainian science, which later joined the global study of the photo book as a phenomenon of art and design, is emphasized. The prospects for its further study are determined.

Key words: *design, art photography, author's work, art-object, fine and visual arts, foreign research of a photo book.*